

Др Ванда БОЖИЋ*

Др Страхиња МИЉКОВИЋ**

КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ КАЗНЕНЕ ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ОСОБА У ХРВАТСКОЈ И СРБИЈИ

Резиме

Аутори су у раду направили анализу и дали компаративни и повијесни приказ развоја казнене одговорности правних особа у законодавству Хрватске и Србије, чиме је напуштено начело *societas delinquere non potest*. Казнена одговорност правних особа уведена је у Хрватској Законом о одговорности правних особа за казнена дјела донесеним 2004. године, док је у Србији, четири године послје, уведена Законом о одговорности правних лица за кривична дела. Сврха кажњавања правне особе не може се постићи само кажњавањем одговорне особе у правној особи, стога инкриминација одговорности правне особе за казнена дјела господарског криминалитета итекако проналази своје оправдање. Указано је на међународне документе, нарочито на Препоруку бр. Р(88), којима се налаже државама потписницама да у своје национално законодавство инкриминирају одговорност правних особа за казнена дјела. У раду је истражено стање у односу на пријављене, оптужене и осуђене правне особе за казнена дјела у посљедњих пет година те су приказана и казнена дјела правних особа према појединим врстама казненних дјела и самој структури пријављеног криминалитета. Аутори закључују да наведени закони представљају значајан искорак у прописивању казнено-правне одговорности правних особа за њихово дјеловање на тржишту

* Доцент, научни сарадник на Катедри за Казнено право Правног факултета Свеучилишта у Загребу *e-mail: vanda.bozic@pravo.hr*

** Доцент, Правни факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици *e-mail: strahinja.miljkovic@pr.ac.rs*

рада. На крају, у складу с постојећим законским рјешењима и анализом стања у судској пракси, навест ће могуће приједлоге *de lege ferenda*.

Кључне ријечи: казнена одговорност правних особа, господарски криминалитет, Хрватска, Србија.

І Одговорност правних особа прије доношења Закона о одговорности правних особа за казнена дјела у Хрватској

Република Хрватска је 1991. године преузела Закон о привредним пријеступима¹ од 1977. године. Република Хрватска имала је у свом правном саставу одговорност правних особа за привредне пријеступе као посебну врсту кажњивих дјела која не представљају ни казнена дјела нити прекршаје. Закон о привредним пријеступима је привредне пријеступе дефинирао као “повреде прописа о привредном и финансијском пословању”.² Међутим, кажњавање правних особа не може се постићи нити путем прописивања привредних пријеступа нити путем инкриминирања прекршаја с обзиром да је нужно да правне особе одговарају за почињена криминална дјела која могу бити прописана само Казненим законом.

Закон о одговорности правних особа за казнена дјела донио је Хрватски сабор на сједници 11. рујна 2003. године. Међутим, занимљиво је за споменути да је наведени закон ступио на снагу тек шест мјесеци касније, што је изнимно дуг *vacatio legis*.³

Казнена дјела везана уз одговорност правних особа инкриминирана у казненом закону су: Пријевара у господарском пословању, Примање и давање мита у господарском пословању, Прање новца, Повреда обвезе вођења трговачких и пословних књига, Утаја пореза или царине, Избјега-

1 Закон о привредним пријеступима - ЗПП, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77 - испр., 14/85, 10/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 64/2001 и *Службени гласник РС*, бр. 101/2005 - др. закон. Хрватски УКАЗ о проглашењу Закона о преузимању Закона о привредним пријеступима из 1991. године, (УКАЗ о проглашењу Закона о преузимању Закона о привредним пријеступима, Народне новине, бр. 53/91).

2 Хрватски Закон о прекршајима из 2002. године, (Закон о прекршајима, *Народне новине*, бр. 88/02, даље у фуснотама:ЗП РХ). Закон о прекршајима је предвидио укидање привредних пријеступа и њихово трансформирање у прекршаје.

3 Хрватски Закон о одговорности правних особа за казнена дјела из 2003. године, (Закон о одговорности правних особа за казнена дјела РХ, *Народне новине*, бр.151/03, 110/07, 45/11, 143/12, даље у фуснотама: ЗОПОКД РХ).

Остављено је дуже раздобље између доношења закона (2003. године) и његова ступања на снагу (2004. године), из разлога остварења темељитих припрема за његову примјену.

вање царинског надзора, Проузрочење стечаја, Примање и давање мита у поступку стечаја, Недозвољена производња, Недозвољена трговина, Злоупораба у поступку јавне набаве, Заваравајуће оглашивање и Неовлаштена упораба туђе твртке. Смјештена су углавном у XXIV глави Казненог закона Републике Хрватске.⁴

Правна особа може починити она казнена дјела која се односе на њезино подручје рада и дјеловања, стога је и разлог доношењу Закона о одговорности правних особа за казнена дјела управо у томе што правна особа све више остварује и стјече имовинску корист на протуправан начин. На тај начин правна особа постаје главни носитељ криминалне дјелатности, док је физичка особа у другом плану почињења те исте криминалне дјелатности.⁵ Окривљене правне особе претежито су друштва с ограниченом одговорношћу.⁶

Кажњавање правних особа има своју тежину у случајевима кад је удио појединог починитеља занемарив гледајући свеукупну тежину казног дјела као и у случајевима када се починитељ казног дјела не може утврдити. То су ситуације када се трговачка друштва оснивају само ради чињења криминалних дјелатности у којима постоји комплетна подршка чланова правне особе који имају корист од казног дјела тако да се само кажњавањем правне особе може постићи сврха кажњавања.⁷

Кажњавање правних особа прописано је у Препоруци Вијећа Европе бр. Р (88), Конвенцији о транснационалном организираном криминалитету, Казненоправној конвенцији о корупцији Вијећа Европе и Конвенцији о кибернетичком криминалу. Препоруком Вијећа Европе бр. Р (88)⁸ под називом „Одговорност подuzeћа за казнена дјела“ од 18 од 20.

4 Хрватски Казнени закон из 2011. године, (Казнени закон РХ, *Народне новине*, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, даље у фуснотама: КЗ РХ), Казнена дјела против господарства, чл. 246. – чл.265.

5 Влада Републике Хрватске: Коначни приједлог Закона о одговорности правних особа за казнена дјела, Загреб, 12/2002., доступно на адреси: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//49022.%20-%201.pdf>, 01.02.2019.

6 Давор Деренчиновић, Драган Новосел, „Закон о одговорности правних особа за казнена дјела– пролазне дјечје болести или (не)рјешива квадратура круга,“ *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, вол. 19, број 2/2012, 585-613.

7 Strahinja Miljković, Vanda Božić, „Criminal responsibility of legal persons in the legislation Republic of Serbia and the Republic of Croatia,“ *Book of Proceedings of 16th International Scientific Conference on Economic and Social Development – “The Legal Challenges of Modern World,”* Split, 2016, 170-185.

8 Council of Europe: Liability of enterprises for offences, Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Liability of Enterprises having Legal Personality for Offences Committed in the Exercise of their Activities, доступно на адреси:

листопада 1988, налаже се увођење одговорности подuzeћа за казнена дјела почињена у оквиру њихове дјелатности, и у случајевима када почињено казнено дјело не улази у предмет дјелатности правне особе.⁹

Еуропска Унија је доношењем Препоруке бр. Р (88)¹⁰ увела одговорност правних особа за почињена казнена дјела којом су предвиђене и казне за инкриминирана казнена дјела.¹¹ Препоруком је усуглашено да су директори и високи управљачки органи који представљају правну особу, сами по себи правна особа, предствљајући *alter ego* правне особе, с резултатом да је њихова кривња приписана правној особи, чинећи је казнено одговорном.

На основу теорије *alter ega*, која полази од става да физичке особе као што су директори правне особе представљају мозак те правне особе, али нису представници исте с обзиром да се њихово дјеловање и рад не посматра као рад у име и за рачун правне особе, већ искључиво као управо рад те правне особе.¹²

Један од првих правних аката који је сублимирао ову теорију индетификације је француски *Penal Code*. Њиме је предвиђено да су правне особе, изузев државе, казнено одговорне у складу с наведеним разликама.¹³

Намјера је Вијећа Еуропе да Казненоправном конвенцијом о корупцији¹⁴ наложи чланицама да хармонизирају своја национална законодавства у циљу избјегавања да правне особе измичу одговорности преносећи своју дјелатност из државе која познаје казнену одговорност

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c5d71>, 01.02.2019.

- 9 Злата Ђурђевић, „Казнена одговорност и казнени поступак према правним особама у Републици Хрватској“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, вол. 10, број 2/2003, 719-770.
- 10 Council of Europe: Liability of enterprises for offences, Recommendation No. R (88) 18,
- 11 доступно на адреси: https://www.ius.uzh.ch/dam/jcr:566125ad-550e-47c2-8e8e-0f9fb42fe52c/01D_Council_of_Europe_R_88_18_EN.pdf, 01.02.2019, 2.
- 12 Мирослав Врховшек, „Правно лице као извршилац кривичног дела према Закону о одговорности правних лица за кривична дела“, *Наука, безбедност, полиција*, vol. 15, br. 1/2010, 20.
- 13 Француски Казнени закон из 2016. године, (Criminal Code of the French Republic, доступно на адреси: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>, 01.02.2019.), чл. 121-4 и чл.121-7.
- 14 Хрватски Закон о потврђивању Казненоправне конвенције о корупцији из 2000. године, (Закон о потврђивању Казненоправне конвенције о корупцији, *Народне новине – Међународни уговори*, бр. 11/00, даље у фуснотама: ЗП ККК РХ).

правних особа у државу која такву одговорност не познаје. Казненоправна конвенција о корупцији потврђена је од стране Хрватског сабора 27.09.2000. године,¹⁵ којом се Република Хрватска, као и остале државе чланице, обавезала да у свом националном казненом законодавству инкриминира одговорност правних особа за казнена дјела активног подмићивања, трговања утјецајем и прања новца.¹⁶ Ваља споменути одредбу која наводи да одговорност правне особе не искључује покретање казног поступка против физичке особе која је била починитељ, потицатељ или суучесник тих казnenих дјела.¹⁷

Конвенција о транснационалном организираном криминалитету налаже државама потписницама инкриминирање казненоправне одговорности правних особа за казнена дјела организираног криминалитета, корупције, прања новца и ометања правосуђа.

Конвенција о кибернетичком криминалу¹⁸ обвезује сваку државу потписницу на усвајање потребним мјера за позивањем правне особе на одговорност за казнена дјела утврђена Конвенцијом. То се нарочито односи на она казнена дјела која је починила нека физичка особа за корист те правне особе, било да је те криминалне радње починила самостално или у својству руководећег тијела те правне особе.

II Одговорност правних лица прије доношења Закона о одговорности правних лица за кривична дела у Србији

Казненоправна одговорност правних особа као привредних субјеката, до ступања на снагу Закона о кривичној одговорности правних лица,¹⁹ није постојала. До тада, одговорност правних особа темељила се искључиво на прекршајној одговорности²⁰ и природним пријеступима.²¹

15 ЗП ККК РХ

16 ЗП ККК РХ, чл.18.

17 ЗП ККК РХ, чл.18.ст.3.

18 Хрватски Закон о потврђивању Конвенције о кибернетичком криминалу из 2002. године, (Закон о потврђивању Конвенције о кибернетичком криминалу РХ, *Народне новине – Међународни уговори*, бр. 9/02), чл.12.

19 Закон о кривичној одговорности правних лица - ЗОКОПЛ, *Службени Гласник РС*, бр. 97/2008.

20 Правно лице је одговорно за прекршај учињен радњом или пропуштањем дужног надзора органа управљања или одговорног лица или радњом другог лица које је у време извршења прекршаја било овлашћено да поступа у име правног лица. Правно лице је одговорно за прекршај и када: 1) орган управљања донесе противправну одлуку или налог којим је омогућено извршење прекршаја или одговорно лице нареди лицу да изврши прекршај; 2) физичко лице изврши прекршај услед пропуштања одговорног лица да над њим врши надзор или контролу.

Привредним пријеступом санкционира се повреда законитости привредног и финансијског пословања,²² иако, ваља нагласити да се ова врста кажњивих понашања не може сматрати казним дјелима, нити прекршајима.²³

У табели бр.1. приказан је број пријављених, оптужених и осуђених правних лица за почињене привредне пријеступе у периоду од 2013. до 2017. године.

Таблица бр.1. Пријаве, оптужбе и осуде правних лица за привредне пријеступе од 2013. до 2017. године²⁴

	2013	2014	2015	2016	2017
ПРИЈАВЕ	1718	1631	1013	5726	6196
ОПТУЖБЕ	2500	1993	1677	1686	5433
ОСУДЕ	1707	1504	1215	1273	4534

Из таблице бр.1. одмах је уочљив пораст пријава (6196), оптужби (5433) и осуда (4534) за привредне пријеступе у 2017. години у односу на протекле четири године.

На другом мјесту, највише пријава биљежи 2016. година (5726), на другом мјесту највише оптужења евидентирано је у 2013. години (2500), док друго мјесто у броју осуђених припада 2013. години (1707).

Правно лице може да одговара за прекршај и када: 1) је против одговорног лица прекршајни поступак обустављен или је то лице ослобођено од одговорности у складу са одредбама члана 250. овог закона; 2) постоје правне или стварне сметње за утврђивање одговорности одговорног лица у правном лицу или се не може одредити ко је одговорно лице.

Одговорност физичког или одговорног лица у правном лицу за учињени прекршај, кривично дело или привредни преступ не искључује одговорност правног лица за прекршај.”

Закон о прекршајима - ЗП РС, *Службени Гласник РС*, бр. 65/2013, 13/2016, чл.27.

21 „За привредни преступ може бити одговорно правно лице и одговорно лице у правном лицу.“ ЗПП, чл. 6. ст. 1.

22 ЗПП, чл. 1.

23 Под привредним преступом се сматра “(1) ... друштвено штетна повреда прописа о привредном или финансијском пословању која је проузроковала или је могла проузроковати теже последице и која је прописом надлежног органа одређена као привредни преступ.

(2) Није привредни преступ она повреда прописа о привредном или финансијском пословању која, иако садржи обележја привредног преступа одређена прописом, представља незнатну друштвену штетност због малог значаја и због незнатности или одсутности штетних последица.” ЗПП, чл. 2.

24 Извор: Републички фонд за статистику Републике Србије, Саопштење 233, година LXVIII, 31.08.2018, ISSN 0353-9555, (даље у фуснотама: РФС РС).

У табlici бр. 2. приказан је број пријављених правних лица према привредном пријеступу у 2017. години.

Таблица бр. 2. Пријављена правна лица према привредном пријеступу у 2017. години²⁵

ПРИВРЕДНИ ПРИЈЕСТУП	БРОЈ ПРИЈАВЉЕНИХ ПРАВНИХ ЛИЦА
Финанцијско пословање	2
Рачуноводство	5669
Књиговодство	1
Новчарски, банкарски и кредитни систем	1
Хартије од вредности	4
Спољнотрговинско пословање	1
Изградња објеката	9
Акционарска и привредна друштва	30
Јавни дуг	10
Здравствена исправност намирница	89
Стандардизација	21
Мјерне јединице	2
Енергетика	45
Рударство	1
Пољопривредно земљиште	2
Сјеме, садни материјал, духан и заштита биља	2
Алкохолна пића	3
Сточарство	7
Рибарство	1
Шумарство	9
Ловство	2
Водопривреда	8
Саобраћај и везе	32
Безбедност саобраћаја на путевима	83
Заштита животне средине	58
Заштита интелектуалне својине	67
Стављање лекова у промет	8
Заштита потрошача	3
Спречавање прања новца	21
УКУПНО	6196

25 Извор: РФС РС

Из таблице бр.2. видљив је огроман број пријављених правних особа у 2017. години за привредне пријеступе које се односе на рачуноводствене услуге (5669). Можемо рећи да има и доста пријављених за привредне пријеступе који се тичу здравствене исправности намирница (89), безбедности саобраћаја на путевима (83) те заштите интелектуалне својине (67). Свеукупан број пријављених правних лица у 2017. години износи 6196, од чега је 91,50% пријављених правних лица за привредне пријеступе који се односе на рачуноводство.

Законом о привредним пријеступима предвиђена је одговорност правних лица, међутим, експанзивним и експлозивним развојем тржишта капитала, поготово тржишта Регије, стварају се увјети за низ шпекулативних послова који знају доста често бити на рубу закона. Тако долази до ситуација да новооснована правна лица, увиђајући слабости правног система, подузимају дјела која се могу окарактеризирати као казнена дјела.

Закон о кривичној одговорности правних лица за почињена казнена дјела, можемо сматрати успјехом домаћег законодавца, чиме је учињен корак ка свеобухватнијој правној регулативи Републике Србије. Ваља нагласити да доношење Закона о кривичној одговорности правних лица не представља вољну правну регулативу од стране законодавца Републике Србије, већ је она резултат преузетих обавеза закључењем и ратификацијом међународних конвенција²⁶ од стране Републике Србије.

Закон о одговорности правних особа за казнена дјела Републике Хрватске и Закон о кривичној одговорности правних лица Републике Србије, неминовно представљају значајан искорак у нормативном правном оквиру који се односи на казнену правну инкриминацију одговорности правних особа за њихово дјеловање и рад на тржишту роба, услуга и капитала.

Међутим, поставља се питање постоји ли стварна воља да се примјеном наведених закона потиче превенција на понашање правних особа да не чине криминалне радње, што се, исто тако, односи и на одговорне особе у тој правној особи или је доношење наведених закона само пуко усклађивање националног законодавства с међународним документима, без стварне жеље да се његове одредбе примјене, што ће, наравно, у једну руку, показати и судска пракса.

26 Council of Europe: Liability of enterprises for offences, Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Liability of Enterprises having Legal Personality for Offences Committed in the Exercise of their Activities.

Јаз између теоријско нормативног аспекта сагледавања закона као празне правне љуштуре кроз примјену закона у пракси, може резултирати стварањем одређених другачијих ефеката, управо из разлога могућности постојања дијаметрално различитог одговора у теорији и пракси.

III Одговорности правних особа за казнена дјела у Хрватској

Закон о одговорности правних особа за казнена дјела је *lex specialis* с обзиром да се њиме рјешавају само она казненоправна питања која су специфична за правне особе. Закон обухваћа четири главе. У првој се наводе основне одредбе у којима су наведени предмет и сврха Закона те се утврђује супсидијарна примјена Казненог закона,²⁷ Закона о казненом поступку²⁸ и Закона о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминалитета.²⁹

Друга глава односи се на претпоставке кажњивости према начелу да се одговорност правне особе темељи на кривњи одговорне особе,³⁰ с тим да ће се правна особа казнити за казнено дјело одговорне особе и ако се утврди постојање правних или стварних запрека за утврђивање одговорности одговорне особе.³¹ Одговорна особа у правној особи је она особа која води послове правне особе или јој је повјерено обављање послова из подручја дјеловања правне особе.³²

Трећи дио садржи прописане казне за почињена казнена дјела од стране правне особе. Прописана казне су новчана казна и укидање правне особе, те сигурносне мјере.

Новчана казна може се изрећи у износу од 5.000,00 до 8.000.000,00 куна ако је за казнено дјело прописана новчана казна или казна затвора с посебном највећом мјером од једне године затвора.³³ Ако је за казнено

27 КЗ РХ.

28 Хрватски Закон о казненом поступку из 2008. године, (Закон о казненом поступку РХ, *Народне новине*, бр.152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14).

29 Хрватски Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминалитета, (Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминалитета, *Народне новине* бр. 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13).

30 ЗОПОКД РХ, чл.5.ст.1.

31 ЗОПОКД РХ, чл.5.ст.2.

32 „Одговорна особа је физичка особа која води послове правне особе или јој је изричито или стварно повјерено обављање послова из подручја дјеловања правне особе или државних тијела или тијела јединице локалне и подручне (регионалне) самоуправе.“ Исту дефиницију даје и КЗ РХ, чл. 87.ст.6.

33 ЗОПОКД РХ, чл.10.ст.1.

дјело прописана казна затвора с посебном највећом мјером од пет година затвора, суд може изрећи новчану казну у износу од 15.000,00 до 10.000.000,00 куна.³⁴

Уколико је за казнено дјело прописана казна затвора с посебном највећом мјером од десет година затвора, закон предвиђа могућност изрицања новчане казне у износу од 30.000,00 до 12.000.000,00 куна,³⁵ а ако је за казнено дјело прописана казна затвора с посебном највећом мјером од петнаест година затвора или тежа казна, суд може изрећи новчану казну у износу од 50.000,00 до 15.000.000,00 куна.³⁶

Казна укидања правне особе уз могућност изрицања и новчане казне, суд може изрећи правној особи ако докаже да је иста основана ради чињења казних дјела или је своје дјеловање претежито искористила за почињење казних дјела.³⁷

Законом је дана могућност суду изрицања увјетне осуде на начин да истодобно одреди да се новчана казна неће извршити уколико правна особа у времену које суд одреди, а које не може бити краће од једне нити дуље од три године, не почини ново казнено дјело. Ваља нагласити да се увјетна осуда може изрећи за казнена дјела за која је суд осудио правну особу на новчану казну мању од 50.000,00 куна.³⁸

Правној особи суд уз казну може изрећи и једну или више сигурносних мјера као што су: забрана обављања одређених дјелатности или послова, забрана стјецанја дозвола, овласти, концесија или субвенција, забрана пословања с корисницима државног и локалних прорачуна те одузимање имовинске користи, одузимање предмета и јавно објављивање пресуде.³⁹ Ако се утврди немогућност одузимања имовинске користи, суд ће обвезати правну особу на исплату протувриједности у новчаном износу, а уколико се имовинска корист налази код друге особе по било којем правном темељу, она ће се одузети од другог ако је други знао или могао и био дужан знати да су вриједности остварене казним дјелом.⁴⁰

34 ЗОПОКД РХ, ст.2.

35 ЗОПОКД РХ, ст.3.

36 ЗОПОКД РХ, ст.4.

37 ЗОПОКД РХ, чл.12.ст.1. и 3.

38 ЗОПОКД РХ, чл.13.

39 ЗОПОКД РХ, чл.15.- 21.

40 ЗОПОКД РХ, чл.20.ст.4. и ст.5.

Имовинска корист коју је правна особа остварила казним дјелом, бит ће одузета пресудом којом је утврђено почињење казног дјела⁴¹

Законом је предвиђено и факултативно ослобођење правне особе од казне⁴² под увјетом да је правна особа пријавила казно дјело одговорне особе прије његовог откривања или прије сазнања да је дјело откривено.

Четврти дио садржи одредбе које се односе на казни поступак који се води против правне особе. Ваља нагласити да ће се провести јединствени поступак у погледу почињеног казног дјела правне особе и одговорне особе те ће се донести једна пресуда.⁴³

IV Правна особа као субјект одговорности за казна дјела у Хрватској и Србији

Одговорним субјектима према Закону о одговорности правних особа за казна дјела РХ сматрају се правне особе. Наведена дефиниција обухваћа и стране особе које се по хрватском праву сматрају правним особама⁴⁴ као и одговорну физичку особу која води послове правне особе или јој је повјерено обављање послова из подручја дјеловања правне особе.

С обзиром на наведено, можемо закључити да постоје два субјекта казноправне одговорности. То су правна особа и физичка особа. Стога ћемо у наставку рада дати осврт на питање тко се све може појавити у улози правне особе, а тко у улози физичке особе, што је неопходно утврдити ради питања постојања казноправне одговорности наведених субјеката.

Према Закону о одговорности правних лица за кривична дела РС, одговорним субјектима сматрају се правно лице које може бити и резидент и инострани правни субјект који се у складу с позитивним правом сматра правним лицем те одговорно лице физичко лице коме је правно или фактички поверен одређени круг послова у правном лицу, као и лице које је овлаштено или се може сматрати да је овлаштено да поступа у име правног лица.⁴⁵

41 Имовинска корист је свако повећање или спречавање смањења имовине правне особе до којег је дошло почињењем казног дјела, ЗОПОКД РХ, чл.20.ст.2.

42 ЗОПОКД РХ, чл.12.а.

43 ЗОПОКД РХ, чл.23.

44 ЗОПОКД РХ, чл.1.ст.2.

45 ЗОПЛКД РС, чл. 5.

Неодређеност закона приликом одређења тко се има сматрати правном особом представља *specificit* с обзиром да не одређује децидирано тко се све може појавити као правна особа,⁴⁶ што у коначници је једно и позитивно рјешење, јер даје могућност екстензивног тумачења наведене одредбе.

Иако се говори о статусу правне особе наглашавамо да се у овом случају под правним субјектом може сматрати само она правна особа која је у складу с позитивно правним актима основана за обављање дјелатности. На овакво тумачење упућују одредбе Закона о одговорности правних лица РС за кривична дела према којем правно лице одговара за кривично дело у оквиру својих послова⁴⁷ и Закона о одговорности правних особа за казнена дјела РХ према којем ће се правна особа казнити за казнено дјело одговорне особе ако се њиме повређује нека дужност правне особе.⁴⁸ На наведено упућују и одредбе оба закона која предвиђају да правна особа у стечају одговара за казнено дјело учињено прије покретања или у току стечајног поступка.⁴⁹

Можемо закључити да се ради само о оним правним особама која су основана ради обављања дјелатности. С обзиром да закон експлицитно не одређује тко има статус правне особе нужно је да се кумулативно испуне следећи увјети:

- 1- да је правно уредива,
- 2- да је правно допуштива и
- 3- да јој правни поредак призна могућност стицања права и преузимања обавеза.⁵⁰

Посљедњи увјет кључан је у оцјењивању да ли се одређена особа може сматрати правном особом.

Само они субјекти који имају статус правне особе могу казнено одговарати, док они који немају статус правне особе нити не подлијежу казненој одговорности, као што је случај са ортаклуком или тајним друштвом.⁵¹ Иако је наведено тумачење екстензивно треба истаћи да оно и

46 ЗОПЛКД РС, чл. 5 ст. 1.

47 ЗОПЛКД РС, чл.6.

48 ЗОПОКД РХ, чл. 3.

49 ЗОПЛКД РС, чл. 9. и ЗОПОКД РХ, чл.7.ст.3.

50 Обрен Станковић, Владимир Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 2004, 71, 72, 91.

51 Више: О. Станковић, Б. Водинелић, 91. Влада Републике Хрватске: Коначни приједлог Закона о одговорности правних особа за казнена дјела, 17.

није у потпуности примјењиво приликом одређивања правне особе у складу с одредбама и сврхом закона. Наведени став оправдавамо чињеницом да се, у складу с одредбама закона, децидирано предвиђа да правна особа одговара за она казнена дјела која почини у оквиру вршења и обављања својих послова, због које је и основана.

Закон о одговорности правних особа за казнена дјела РХ и Закон о одговорности правних лица за кривична дела РС предвиђају да и у случају кад је над правном особом покренут или се води стечај она ће одговарати, док се у складу с одредбама Закона о привредним друштвима РС⁵² односно Закона о трговачким друштвима РХ⁵³ децидирано наводи над којим се правним субјектима може покренути и водити стечај.

Значај одредбе према којој правна особа у стечају одговара за казнено дјело учињено прије покретања или у току стечајног поступка управо је у томе да стечај, који може бити изаван с намјером, а који може послужити као основ оправдања да правни субјект односно трговачко друштво не располаже довољном имовином, не може послужити или служити као потенцијлани основ искључења или ослобођења од казнене одговорности. Можемо закључити да се закон односи на трговачка друштва која су основана за обављање лукративне дјелатности, а која у одређеном тренутку пословања могу починити казнено дјело, иако није постојала иницијална намјера да се трговачко друштво оснује с криминалном намјером.

Одредбе закона се, поред домаће правне особе, примјењују и на стране правне особе.⁵⁴ Страна правна особа одговара за казнено дјело једино ако се по позитивном праву Хрватске, односно Србије, сматра правом особом.⁵⁵ Неопходно је и испуњење кумулативних увјета, које смо навели за домаћег правног субјекта, и за страног правног субјекта.

У погледу одређивања мјеродавног права увијек се полази од државне припадности правног субјекта која се одређује према мјесту сједишта управе. И Хрватска и Србија усвојиле су концепт стварног сједи-

52 Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон и 5/2015.

53 Хрватски Закон о трговачким друштвима, (Закон о трговачким друштвима, *Народне новине* бр. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, даље у фуснотама: ЗТД РХ).

54 ЗОПЛКД РС, чл. 4., исто и ЗОПОКД РХ чл.1.ст.2.

55 ЗОПЛКД РС, чл. 5. ст.1, исто и ЗОПОКД РХ чл.1.ст.2.

шта друштва тј. мјеста сједишта управе,⁵⁶ као мјеста из којег се управља друштвом, а које се може регистrirати у једној држави само ако је у њој сједиште главне управе.⁵⁷

Поставља се питање што се догађа у околностима када трговачко друштво у својој матичној земљи нема статус правне особе. Одговор на ово питање увијек треба тражити у чл. 5.ст.1. Закона о одговорности правних лица за кривична дела РС и у чл.1.ст.2. Закона о одговорности правних особа за казнена дјела РХ, унаточ томе што страни правни субјект нема статус правне особе у матичној земљи,⁵⁸ ако га у складу с прописима Србије или Хрватске има оно одговара за почињење казног дјела. Оваквим екстензивним тумачењем оправдава се потреба да криминалне активности правних субјеката буду инкриминиране и у случају када немају правни субјективитет према страном праву.⁵⁹

V Анализа стања пријављених, оптужених и осуђених правних особа у Хрватској

У раду је направљена и приказана анализа стања која се односи на пријављене, оптужене и осуђене правне особе за почињена казнена дјела у петогодишњем периоду, од 2013. до 2017. године. У склопу анализе, приказана су и казнена дјела правних особа према појединим врстама казних дјела и самој структури пријављеног криминалитета.

У табели под бр.3. приказан је укупан број пријављених, оптужених и осуђених правних особа у наведеном петогодишњем раздобљу.

56 ЗТД РХ, чл. 37.

57 Мирко Васиљевић, *Компанијско право*, Београд, 2010, 105.

58 Ортакчко друштво у правним системима Немачке и Енглеске немају правни субјективитет, док је према нашем позитивном праву то привредно друштво спада у категорију друштва лица и као такво поседује од трунутка регистрације правни субјективитет, Више: М. Васиљевић, *Компанијско право*, Београд, 2010.

59 Горан Илић, „Маргиналије уз Закон о одговорности правних лица за кривична дела,“ *Critica* (I) бр. 2/2010, 248.

Таблица бр. 3. Правне особе - починитељи казних дјела
у периоду од 2013. до 2017. године.⁶⁰

	2013	2014	2015	2016	2017
ПРИЈАВЛЈЕНЕ	778	717	812	1028	883
ОПТУЖЕНЕ	406	310	173	169	121
ПРОГЛАШЕНЕ ОДГОВОРНИМА	143	120	53	59	31

Уколико погледамо број пријављених правних особа у петогодишњем периоду, можемо уочити да се број креће у распону од 778 до 1028 пријављених правних особа, с тим што је најмање њих било пријављено у 2013. години (778), а највише у 2016. години (1028).

У односу на број пријављених, видљив је пад у оптужењу правних особа, који се креће у распону од 121 до 406 оптужених правних особа у истом петогодишњем раздобљу. Најмањи број оптужби забиљежен је у 2017. години (121), док је највише оптужених било у 2013. години (406).

И на крају, погледамо ли број правних особа које су проглашене кривим за почињено казнено дјело, долазимо до поражавајућих података. Свега 31 правна особа проглашена је кривом у 2017. години, док је у 2013. години евидентиран највиши број правних особа које су проглашене кривима (143).

Можемо закључити да постоји евидентан неразмјер између пријављених правних особа и правних особа које су проглашене одговорнима за казнена дјела. Тако је у 2013. години од укупно пријављених, само 18,38% њих проглашено кривима. Поражавајући податак односи се на 2017. годину, у којој је од укупног броја пријављених правних особа за казнена дјела, свега њих само 3,51% проглашено кривима.

Најзаступљенија казнена дјела у 2017. години за која су правне особе проглашене кривима односе се на господарски криминалитет. Број пријављених правних особа за казнена дјела против господарства износио је 51,8%, оптужених 61,2% а проглашених одговорнима 38,7%.⁶¹

60 Приопћење Државног завода за статистику од 02.05.2018. године, Загреб, доступно на адреси: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/10-01-04_01_2018.htm, 01.02.2019. (даље у фуснотама: Приопћење ДЗС РХ).

61 Приопћење ДЗС РХ

Правним особама које су проглашене кривима за казнена дјела изречене су новчане казне, које се крећу у распону од 20.001,00 – 50.000,00 куна (12 правних особа) те новчане казне у распону од 10.001,00 – 20.000,00 куна (10 правних особа), док је само за једну правну особу суд донио одлуку о одузимању имовинске користи стечене казним дјелом.⁶²

У табели под бр. 4. приказане су правне особе – починитељи казних дјела према врсти казних дјела у 2017. години.

Таблица бр.4. Правне особе - починитељи казних дјела према врсти казних дјела у 2017. години.⁶³

ВРСТЕ КАЗНИХ ДЈЕЛА КД ПРОТИВ:	%
РАДНИХ ОДНОСА И СОЦИЈАЛНОГ ОСИГУРАЊА	15,9
ОКОЛИША	2,0
ОПЋЕ СИГУРНОСТИ	3,7
ИМОВИНЕ	12,7
ГОСПОДАРСТВА	51,8
ИНТЕЛЕКТУАЛНОГ ВЛАСНИШТВА	1,0
СЛУЖБЕНЕ ДУЖНОСТИ	4,6
ОСТАЛА КАЗНЕНА ДЈЕЛА	8,3

Као што смо већ и навели, највише почињених казних дјела односи се на господарска казнена дјела (51,8%). На другом мјесту су казнена дјела која су проистекла из радних односа и социјалног осигурања (15,9%). Казнена дјела против имовине на трећем су мјесту према броју почињених казних дјела од стране правних особа (12,7%).

VI Закључна разматрања

Приступањем Еуропској унији 2013. године, Хрватска је ускладила своје национално казнено законодавство с међународним документима, што чини и Србија као држава која аплицира за пријем у пуноправно чланство ЕУ. У раду је направљена компаративна анализа законских норми које се односе на казнену одговорност правних субјеката гдје су и једна и друга држава усвојиле *lex specialis* прописе о одговорности правних особа за казнена дјела. Ваља нагласити да су и Хрватска и Србија, прије

62 Приопћење ДЗС РХ

63 Приопћење ДЗС РХ

увођења казнене одговорности правних особа, биле одговорне и кажњаване само за привредне пријеступе и прекршаје, у складу с начелом *societas delinquere non potest*.

Морамо скренути пажњу, како увођење законских норми о казненој одговорности правних особа не представља испрва вољну правну регулативу од стране законодаваца Хрватске и Србије, већ је то, прије свега, резултат преузетих међународних обавеза једне и друге државе да ускладе своје национално законодавство.

Казнена одговорност правних особа темељи се на моделу изведене, субјективне и кумулативне одговорности, тако да је Закон о казненоправној одговорности правних особа *lex specialis* управо због могућих приговора на рачун објективне одговорности у казненом праву. Правна особа ће се казнити за казнено дјело одговорне особе и у случају кад се утврди постојање правних или стварних запрека за утврђивање одговорности одговорне особе.

Закони о одговорности правних особа за казнена дјела у Хрватској и Србији представљају значајан искорак у правној регулативи инкриминирања одговорности правних особа за криминална понашања на тржишту роба, услуга и капитала.

Литература

1. Влада Републике Хрватске: Коначни приједлог Закона о одговорности правних особа за казнена дјела, Загреб, 12/ 2002., доступно на адреси: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//49022.%20-%201.pdf>
2. Горан Илић, „Маргиналије уз Закон о одговорности правних лица за кривична дела,“ *Crimen (I)* бр. 2/10, 246–256.
3. Давор Деренчиновић, Драган Новосел, „Закон о одговорности правних особа за казнена дјела– пролазне дјечје болести или (не)рјешиводева квадратура круга,“ *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, вол. 19, број 2/2012, 585-613.
4. Закон о привредним друштвима, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - др. закон и 5/2015.
5. Закон о привредним пријеступима - ЗПП, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77 - испр., 14/85, 10/86 (пречишћен текст), 74/87, 57/89 и 3/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 27/92, 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 64/2001 и *Службени гласник РС*, бр. 101/2005 - др. закон.
6. Закон о кривичној одговорности правних лица, *Службени Гласник РС*, бр. 97/2008.
7. Закон о прекршајима, *Сл. Гласник РС*, бр. 65/2013, 13/2016.

8. Злата Ђурђевић, „Казнена одговорност и казнени поступак према правним особама у Републици Хрватској,“ *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, вол. 10, број 2/2003, 719-770.
9. Мирко Васиљевић, *Компанијско право*, Београд, 2010.
10. Мирослав Врховшек, „Правно лице као извршилац кривичног дела према Закону о одговорности правних лица за кривична дела,“ *Наука, bezbednost, policija*, vol. 15, br. 1/2010, 17-42.
11. Обрен Станковић, Владимир Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 2004, 71, 72, 91.
12. Приопћење Државног завода за статистику од 02.05.2018. године, Загреб, доступно на: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/10-01-04_01_2018.htm
13. Републички фонд за статистику Републике Србије, Саопштење 233, година LXVIII, 31.08.2018. ISSN 0353-9555.
14. Strahinja Miljković, Vanda Božić, „Criminal responsibility of legal persons in the legislation Republic of Serbia and the Republic of Croatia,“ *Book of Proceedings of 16th International Scientific Conference on Economic and Social Development – “The Legal Challenges of Modern World,”* Split, 2016, 170-185.
15. Француски Казнени закон из 2016. године, (Criminal Code of the French Republic; доступно на адреси: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>).
16. Хрватски Казнени закон из 2011. године, (Казнени закон РХ, Народне новине, бр. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15)
17. Хрватски Закон о потврђивању Казненоправне конвенције о корупцији из 2000. године, (Закон о потврђивању Казненоправне конвенције о корупцији, *Народне новине – Међународни уговори*, бр. 11/00).
18. Хрватски Закон о потврђивању Конвенције о кибернетичком криминалу из 2002. године, (Закон о потврђивању Конвенције о кибернетичком криминалу РХ, *Народне новине – Међународни уговори*, бр. 9/02).
19. Хрватски УКАЗ о проглашењу Закона о преузимању Закона о привредним пријеступима из 1991. године, (УКАЗ о проглашењу Закона о преузимању Закона о привредним пријеступима, *Народне новине*, бр. 53/91).
20. Хрватски Закон о казненом поступку из 2008. године, (Закон о казненом поступку РХ, *Народне новине*, бр.152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14)
21. Хрватски Закон о трговачким друштвима, (Закон о трговачким друштвима, *Народне новине* бр. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15).

22. Хрватски Закон о одговорности правних особа за казнена дјела из 2003. године, (Закон о одговорности правних особа за казнена дјела РХ, *Народне новине*, бр.151/03, 110/07, 45/11, 143/12).
23. Хрватски Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминалитета, (Закон о Уреду за сузбијање корупције и организираног криминалитета, *Народне новине*, бр. 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13).
24. Council of Europe: Liability of enterprises for offences, Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Liability of Enterprises having Legal Personality for Offences Committed in the Exercise of their Activities, доступно на адреси: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c5d71>

Vanda BOŽIĆ, Ph.D.

Faculty of Law, University of Zagreb, Hrvatska

Strahinja MILJKOVIĆ, Ph.D.

Faculty of Law of the University of Priština

with the temporary seat in Kosovska Mitrovica, Srbija

COMPARATIVE OVERVIEW OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL PERSONS IN CROATIA AND SERBIA

Summary

*The authors made an analysis and gave a comparative and historical account of the development of the criminal liability of legal persons in the legislation of Croatia and Serbia, which has abandoned the principle *societas delinquere non potest*. The Criminal Responsibility of Legal Persons was introduced in Croatia by the Law on Responsibility of Legal Persons for Criminal Offenses Issued in 2004, and in Serbia, four years later, by the Law on Responsibility of Legal Persons for Criminal Offenses. The purpose of punishing a legal person can not only be achieved by punishing a responsible person within the legal entity, hence incriminating responsibility of a legal person for criminal offenses of economic crime finds its justification. Pointed out are the international instruments and the Recommendation R (88), which require signatory states to include legal responsibility of legal persons for criminal offenses in their national legislation. The paper investigates the situation with regard to reported, accused and convicted legal persons for criminal offenses in the last five years, and also*

the criminal offenses of legal persons related to certain types of criminal offenses and the structure of reported crime. The authors conclude that the mentioned laws represent a significant step forward in the regulation of criminal liability of legal persons for their activities on the labor market. Finally, in accordance with the existing legal solutions and the analysis of the situation in court practice, they present possible de lege ferenda suggestions.

Key words: *criminal responsibility of legal persons, economic crime, Croatia, Serbia.*